

подарським судом Харківської обл. [Електрон. ресурс] Режим доступу// <http://www.reyestr.court.gov.ua/>. 14. Справа № 2-35 за 2007 р., розглянута Святошинським райсудом м. Києва [Електрон. ресурс] Режим доступу // <http://www.reyestr.court.gov.ua/>. 15. *Стефанчук Р.О.* Сучасні проблеми формування системи особистих немайнових прав у сфері авторства // Цивілістичні читання з проблем права інтелектуальної власності, присвячені пам'яті проф. О.А. Підпригори, 18 квіт. 2007 р. – К.: Лазуріт-Поліграф, 2008. – С.159-176. 16. *Шишка Р.Б.* Охорона права інтелектуальної власності: авторсько-правовий аспект. – Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. – 386 с. 17. *Штефан О.* Зміст права на недоторканність і цілісність твору // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2008. – № 1. – С. 3-7.

Надійшла до редакції 07.10.2009 р.

УДК 347.958

К.В. Гусаров, канд. юрид. наук, доцент
Національна юридична академія України
імені Ярослава Мудрого, м.Харків

ОСКАРЖЕННЯ СУДОВИХ УХВАЛ У КАСАЦІЙНОМУ ПОРЯДКУ ЗА ПРАВИЛАМИ П. 2 Ч. 1 СТ. 324 ЦПК УКРАЇНИ

При реалізації права касаційного оскарження в межах існуючої регламентації касаційного провадження цивільного судочинства виникає проблема щодо з'ясування об'єктів касаційного перегляду, зокрема, щодо можливості оскарження ухвал суду апеляційної інстанції, постановлених за результатами перегляду ухвал суду першої інстанції відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 324 Цивільним процесуальним Кодексом (далі – ЦПК) як можливих об'єктів касаційної оцінки.

Чинне цивільне процесуальне законодавство визначає, що

об'єктами такого перегляду можуть бути рішення суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, рішення й ухвали апеляційного суду, винесені за результатами апеляційного розгляду. Поряд із цим сторони та інші особи, які беруть участь у справі, а також які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їх права, свободи чи обов'язки, мають право оскаржити в касаційному порядку ухвали суду першої інстанції, названі в пунктах 1, 3, 4, 13-18, 20, 24-29 ч. 1 ст. 293 ЦПК після їх перегляду в апеляційному

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

порядку й ухвали апеляційного суду, якщо вони перешкоджають подальшому провадженню у справі. Указаний перелік об'єктів касаційного перегляду є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає.

Мета статті полягає у висвітленні окремих питань, що виникають при оскарженні судових ухвал як актів правосуддя в касаційному порядку за правилами п. 2 ч. 1 ст. 324 ЦПК України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор даної публікації, дозволяє зробити висновок, що в науці цивільного процесуального права виникають певні труднощі при тлумаченні згаданої норми ЦПК України. Окремі питання – як касаційного провадження в цілому, так і об'єктів касаційного перегляду, зокрема – були предметом досліджень О.О. Борисової, М.М. Бородіна, В.В. Комарова, Д.Д. Луспеника, В. Некрошюса, Н.Ю. Сакари [Див.: 2; 3; 5-7] та інших учених.

Стосовно можливості оскарження ухвал суду першої інстанції п. 2 ч. 1 ст. 324 ЦПК містить положення, згідно з яким ухвали можуть бути оскаржені до касаційного суду після їх перегляду в апеляційному порядку. Зазначена норма обмежує коло ухвал суду першої інстанції, які можуть

бути об'єктом касаційного оскарження (лише ті, що вказані у наведених вище пунктах ч. 1 ст. 293 ЦПК після їх перегляду в апеляційному порядку). У зв'язку із цим слід відмітити, що в юридичній літературі підчас зустрічаються пропозиції стосовно відмови від можливості касаційного оскарження таких ухвал [8]. Як вбачається, законодавча реалізація цієї пропозиції може послужити підставою для необґрунтованого звуження кола актів правосуддя щодо їх перевірки стосовно законності. У той же час ми не погоджуємося з думкою С.Я. Фурси, що будь-які ухвали суду першої і апеляційної інстанцій повинні переглядатися судом вищої інстанції, якщо сторона доведе, що з їх винесенням порушуються її права [10, с. 35].

Можливість подачі касаційної скарги на ухвалу суду, що є об'єктом касаційного оскарження, зумовлюється можливістю порушення судами першої й апеляційної інстанцій норм процесуального права. Так, ухвалою судді Жовтневого районного суду м. Одеси від 1 лютого 2001 р. відмовлено ТОВ «Блек-Сі-Сервіс» (далі – ТОВ) у прийнятті позову про захист честі й гідності та відшкодування моральної шкоди. У касаційній скарзі ТОВ порушується питання про скасування ухвали як не відповідаючої вимогам ЦПК 1963 р.

Судова палата з цивільних справ Верховного Суду України вважає, що касаційна скарга підлягає задоволенню, а ухвала судді – скасуванню з тих підстав, що, відмовляючи у прийнятті позову, суддя виходив з того, що такий спір слід вирішувати в господарських судах.

Із таким висновком судді Судова палата в цивільних справах Верховного Суду України не погодилась, оскільки відповідно до роз'яснень, викладених у п. 5 постанови Пленуму Верховного Суду України від 28 вересня 1990 р., № 7 «Про застосування судами законодавства, що регулює захист честі, гідності і ділової репутації громадян та організації», у випадках розповсюдження відомостей, що принижують репутацію організації, остання, якщо вона є юридичною особою, має право звернутись до суду з вимогами про їх спростування незалежно від того, якою особою (фізичною чи юридичною) вони розповсюджені.

Оскільки суддя постановив ухвалу, яка суперечить вимогам чинного ЦПК і роз'ясненням Пленуму Верховного Суду України з питань захисту честі, гідності й ділової репутації, вона підлягає скасуванню з направленням матеріалів у суд першої інстанції для вирішення питання про прийняття позовної заяви з урахуванням вимог цивільного проце-

суального законодавства.

Судова палата в цивільних справах Верховного Суду України вказану ухвалу судді скасувала, а матеріали повернула в суд першої інстанції для вирішення питання про прийняття позовної заяви [9, с. 21].

Об'єктом касаційного оскарження можуть бути ухвали апеляційного суду, які перешкоджають подальшому провадженню у справі (наприклад, ухвали про зупинення провадження, відкладення розгляду справи або оголошення перерви в її розгляді).

З нашого погляду, ухвали, які перешкоджають подальшому провадженню у справі, унеможливають останнє в силу того, що вони є юридичним фактом правопоглинаючого характеру з точки зору існування цивільного судочинства й цивільно-процесуальних правовідносин у межах того чи іншого судового провадження.

Цивільний процес – це правозастосовчий цикл, який разом з процедурами, стадіями й режимами, складається із процесуальних проваджень, що мають свій предмет, окреслене коло суб'єктів процесуальної діяльності, особливі процедури й порядок розгляду цивільних справ, а також специфіку актів, якими завершуються судові провадження. Тому кваліфікація ухвал як таких, що перешкоджають по-

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

дальшому провадженню у справі, має здійснюватись лише в межах певного провадження, а не цивільного процесу в цілому як правозастосовчого циклу.

Крім того, з огляду на правові наслідки процесуальної діяльності судове провадження треба розглядати як динамічний склад юридичних процесуальних фактів. При цьому процесуальна діяльність суду має вирішальне значення, оскільки ті дії суду, які є формою реалізації його повноважень щодо вирішення питань процесуального права, впливають на розвиток процесуальних правовідносин у межах того чи іншого провадження цивільного судочинства.

З урахуванням цього ухвали, які перешкоджають провадженню у справі, слід розглядати як юридичні факти процесуального права, при настанні яких подальше здійснення компетенційних повноважень суду в межах відповідного провадження (провадження в суді першої інстанції, апеляційного чи касаційного провадження) є неможливим.

Що стосується касаційного оскарження ухвал апеляційного суду відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 324 ЦПК, то варто наголосити, що семантичне тлумачення тексту даної норми, на жаль, не може дати однозначної відповіді на це питання, оскільки залишаються можливості як звужувати, так і

розширювати зміст цієї статті. З нашої точки зору, існують підстави вважати, що самостійними об'єктами касаційного оскарження можуть бути всі ухвали, вказані в п. 2 ч. 1 ст. 234 ЦПК з посиленням на відповідні пункти ст. 293 ЦПК, а також ухвали апеляційного суду, але за умов, що вони перешкоджають подальшому провадженню у справі в апеляційному порядку.

Конструкція права на касаційне оскарження й відповідне окреслення об'єктів останнього й касаційного перегляду засновується на дозвільному типі правового регулювання процесуальних правовідносин. Спираючись на це, можемо констатувати, що системно-логічний аналіз процесуальних норм, які містяться в п. 2 ч. 1 ст. 324 ЦПК, означає необхідність фрагментації цієї норми відповідно до ознак, що мають бути кваліфікуючими й визначати певний масштаб її дії. Як впливає зі змісту зазначеної статті, правова фрагментація з точки зору з'ясування об'єктів касаційного перегляду має стосуватися ухвал суду першої інстанції, переглянутих апеляційним судом, та ухвал апеляційного суду.

З огляду на дозвільний тип правового регулювання й родові ознаки ухвал судів (суду першої інстанції, які були оскаржені в апеляційному порядку, та, влас-

не, ухвали суду інстанції апеляційної) приходимо до висновку, що з точки зору правової фрагментації п. 2 ч. 1 ст. 324 ЦПК містить по суті 2 процесуальні норми і передбачає як самостійні об'єкти касаційного перегляду: (а) ухвали суду першої інстанції, вказані в пунктах 1, 3, 4, 13-18, 20, 24-29 ч. 1 ст. 293 ЦПК, ч. 1 ст. 324 ЦПК після їх перегляду в апеляційному порядку і (б) ухвали апеляційного суду, якщо вони перешкоджають подальшому провадженню.

Варто підкреслити, що процесуальне законодавство обмежує реалізацію касаційного оскарження судових рішень. Це зумовлено тим, що ст. 324 ЦПК передбачає можливість оскарження ухвал і рішень суду першої інстанції лише за умови, якщо останні переглядалися апеляційним судом. Таке положення законодавства є певним фільтром доступу до касації й обмежує можливість для заінтересованої особи домагатися перегляду незаконного, з її погляду, судового рішення тих судових установ, до компетенції яких таке повноваження віднесено законодавством. Дане положення цивільного процесуального законодавс-

тва підтримується в юридичних наукових джерелах, і деякі вчені пропонують доповнити ним норми Господарського процесуального кодексу України [1, с. 5]. Протилежної думки дотримується О.В. Шутенко, яка рекомендує віднести судові рішення, які не переглядалися апеляційним судом, до об'єктів касаційного оскарження [11, с. 11].

Слід визнати, що існування даного процесуального фільтру виправдовується функціональною компетенцією суду касаційної інстанції та його процесуально-правовим положенням. Зважаючи на це, ми не підтримуємо позиції, згідно з якою, як стверджує О.О. Колтунова, що вітчизняне законодавство не обмежує ні за яким принципом доступ судових рішень до касаційного їх оскарження [4, с. 88].

Підводячи підсумок наведеного, вважаємо за доцільне зробити висновок про необхідність законодавчого закріплення поняття й ознак ухвал апеляційного суду, які перешкоджають подальшому провадженню у справі. Такий крок сприятиме вдосконаленню визначення актів правосуддя, що підлягають оскарженню в касаційному порядку.

Список літератури: 1. Біда К.М. Касаційне провадження в господарському судочинстві України // Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04 / Київ. нац. ун-т. – К., 2005. – 20 с. 2. Борисова Е.А. Проверка судебных актов по гражданским делам. – М.: «Городец», 2005. – 304 с. 3. Бородін М. Перегляд судових рішень в касаційному порядку // Право Ук-

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

раїни. – 2006. – № 7. – С. 72-76. **4.** Колтунова О.О. Система перегляду судових рішень в Україні // Державно-правова реформа в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку: Тези доп. і наук. повід. студ. наук. конф. за підсумками наук.-досл. роботи 2004/2005 навч. року / За заг. ред. М.І. Панова. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2005. – С. 88-89. **5.** Луспелник Д., Сакара Н. Українська модель касаційного оскарження судових рішень у цивільних справах: проблеми та перспективи удосконалення (спрощення) // Право України. – 2008. – № 7. – С. 99-107. **6.** Проблеми теорії та практики цивільного судочинства / В.В. Комаров, В.І. Тertiшніков, В.В. Баранкова та ін. – Х.: Харків юрид., 2008. – 928 с. **7.** Проверка судебных постановлений в гражданском процессе стран ЕС и СНГ / Под ред. Е.А. Борисовой. – М.: Норма, 2007. – 624 с. **8.** Сердюк В. Верховний Суд України у цивільному судочинстві: окремі проблеми і перспективи // Юрид. вісн. України. – 2008. – № 8. – С. 1, 5. **9.** Ухвала Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 23.05.2002 р. // Вісн. Верхов. Суду України. – 2003. – № 3 (37). – С. 21, 22. **10.** Фурса С.Я., Щербак С.В., Євтушенко О.І. Цивільний процес України: Проблеми і перспективи: Наук.-практ. посібник. – К.: Вид. Фурса С.Я.; КНТ, 2006. – 448 с. **11.** Шутенко О.В. Проблеми диспозитивності в цивільному судочинстві: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Нац. юрид. акад. України. – Х., 2003. – 19 с.

Надійшла до редакції 19.05.2009 р.